گفت‌وگو با پرویز پورحسینی
به‌بهانه پخش سریال میکائیل

قبل از انقلاب به سینما فکر نمی‌کردم

تعصبات خشک و کورکورانه بیشتر در جوامع کوچک وبسته دیده می‌شود

عکس: احمدرضا احسان

فرنوش ارس‌خانی| پرویز پورحسینی، بازیگر و استاد پیشکسوت، بازیگری است که سال‌ها از ورودش به این عرصه نیز می‌گذرد. «چشمه»، «کمال‌الملک»، «باشو غریبه کوچک»، «طلسم»، «هزاردستان»، همکاری با کارگردانانی مثل زنده‌یاد علی حاتمی، بهرام بیضایی، واروژ کریم‌مسیحی و... تنها چندی از فیلم‌های درخشان پورحسینی است. او بازیگر گزیده‌کاری است، شاید به‌صراحت بتوان گفت که آرزوی هر بازیگری- خصوصا بازیگران جوان سینمای ایران- یک لحظه بازی داشتن در کنار اوست.

آقای پورحسینی، شما نزدیک به ۴۶ سال است که در عرصه بازیگری فعالیت می‌کنید و بازیگری را با حضور در عرصه تئاتر شروع کردید. اما بعد از بازی در فیلم‌های «اندوه‌دوربین»، «چشمه» و «کمال‌الملک»، حضور شما در عرصه تصویر پررنگ‌تر شد. حضور در سینما چقدر در آن دوره برایتان مهم بود و جذاب به نظر می‌رسید؟

قبل از انقلاب به سینما فکر نمی‌کردم. فقط فیلم «چشمه» را بازی کردم که از نظر من فیلم متفاوتی بود. بعد از انقلاب که سینمای نوین ایران شکل گرفت ما هم وارد این عرصه شدیم، هم تئاتر کار می‌کردیم و هم سینما و تلویزیون.

سینما چقدر برای بازیگران آن دوره، یک رسالت محسوب می‌شد؟

بعد از انقلاب نگاه مردم و مسئولان به‌خاطر جریان فیلمفارسی به سینما مثبت نبود. البته قبل از انقلاب هم بعضی فیلم‌های متفاوت ساخته می‌شد. فیلمسازانی مانند مهرجویی، تقوایی، بیضایی، امیر نادری و... فیلم‌های خوبی در آن دوران ساختند ولی در اقلیت بودند. حالا در شرایط جدید باید ثابت می‌کردیم که سینما یک هنر فاخر است. بازیگران از صحنه تئاتر مقابل دوربین آمدند و بازی کردن جلوی دوربین را آموختند. صدابرداران از تلویزیون به سینما آمدند و صدابرداری بر صحنه آغاز شد. تصویربرداران هم تمام تلاش خود را کردند و سینما با آزمون و خطا شکل جدی‌ای به‌خود گرفت که بعضی از فیلم‌ها از مرزها عبور کرد و جهانی شد. بازیگران در این دوران نقش پررنگی در ایجاد و خلق این جریان داشتند.

فکر می‌کنید این قضیه برای بازیگران امروز هم از چنین اهمیتی برخوردار است؟

این جریان برای بازیگران امروز هم پررنگ است. بعضی از بازیگران سینمای ما اکنون در جهان شناخته شده هستند. در جشنواره‌های جهانی شرکت می‌کنند، در هیأت‌هایی داوری بین‌المللی حضور پیدا می‌کنند و این یعنی برافراشتن پرچم ایران در عرصه‌های جهانی. همان‌گونه که ورزشکاران در این عرصه بر سکوهای جهانی دیده و افتخارآفرین می‌شوند.

از آن‌جایی که نقش‌های شما بیشتر با بازی در فیلم‌هایی مثل «طلسم»، «باشو غریبه کوچک» و «هزار دستان» دیده شدند، چقدر انتخاب‌های بعدی تان تحت‌تأثیر بازی در این فیلم‌ها قرار گرفت؟

تمام تلاشم را کردم که در کارهای خوب ظاهر شوم، ولی مگر چند فیلم ماند «باشو غریبه کوچک» در سال ساخته می‌شد. اگر هم ساخته می‌شد، من پیشنهادهای به‌آن خوبی نداشتم.

شما در فیلم «طلسم» و همچنین «هزاردستان» نقش‌های منفی‌ای را به‌عهده داشتید که به‌خاطر بازی در چنین نقش‌هایی تا مدت‌ها در ذهن مخاطب باقی ماند. چه شد که دیگر سراغ بازی در نقش‌های منفی نرفتید؟

خوشحالم که به این نکته اشاره کردید. بسیاری از همکاران شما فقط سریال‌هایی را که اخیرا بازی کرده‌ام، دیده‌اند و آن فیلم‌ها را به‌دیده‌اند یا به خاطر نمی‌آورند. من تقریبا همه‌جور نقشی بازی کرده‌ام. بازی در نقش راسکول نیک، جنایت و مکافات داستایوسکی و بازی در نمایش جان‌نثار بیژن مفید که یک کمدی روحوضی مدرن بود.

در سینما در آن سال‌ها هم نقش مثبت و هم بازیگر که توانش را بیازماید.

با توجه به این‌که سریال‌هایی مثل «شیدایی»، «بچه‌های نسبتا بد» و «هفت‌سنگ» از کارهای اخیرتان در تلویزیون محسوب می‌شوند، اما «میکائیل» نقطه‌عطفی در کارنامه بازیگری شما است که در آن بازی خیره‌کننده‌ای را از خودتان ارایه دادید. چه شد که در این سریال بازی کردید؟

در سریال «میکائیل» نقش کوتاهی داشتم. اگر قابل نبستم و اگر نقش شناسنامه‌داری باشد، استقبال می‌کنم. هر جور نقشی که باشد.

با بازی در فیلم «مریم مقدس» و همچنین سریال «مختارنامه»، وجه دیگری از بازی تان را در ایفای نقش شخصیت‌های مذهبی و تاریخی نشان دادید. موفقیت این نقش‌ها باعث شد که دیگر در نقش‌های منفی حضور پیدا نکنید؟

برای من بازی در کارهای تاریخی لذت خاصی دارد. حضور در زمان و مکان دور و متفاوت تجربه‌اندوزی است. موفقیت در این کارها به‌دلیل کار گردان کاربلد آنها بود. همانطور که در سریال «شب‌دهم» اینگونه بود. کار کردن با کارگردانانی مانند شهریار بحرانی، داود میرباقری و حسن فتحی فرصت خوبی است برای بازیگر که توانش را بیازماید.

با توجه به این‌که سریال‌هایی مثل «شیدایی»، «بچه‌های نسبتا بد» و «هفت‌سنگ»، از کارهای اخیرتان در تلویزیون محسوب می‌شوند، اما «میکائیل» نقطه‌عطفی در کارنامه بازیگری شما است که در آن بازی خیره‌کننده‌ای را از خودتان ارایه دادید. چه شد که در این سریال بازی کردید؟

رشید به‌خاطر کم‌توجهی‌های خانواده که شامل عبدالله هم می‌شود، دچار حسادت و عقده شده هم نسبت به رسول و هم میکائیل؛ خوی تند او هم در این جریان بی‌تاثیر نیست و او به این وادی می‌کشاند. عبدالله به‌خاطر رشید است که تصمیم به انتقام از آقاخان می‌گیرد. می‌ترسد اگر رشید بفهمد که آقاخان مسبب قتل رسول است دست به انتقام بزند. به‌این جهت، خودش دست به انتقام می‌زند ولی سکته می‌کند و می‌میرد.

موفقیتی داشتم به‌خاطر کار گردانی خوب سیروس مقدم و نویسندگی سعید نعمت‌الله بود. چون من در همه کارها تمام تلاشم را برای یک اجرای خوب می‌کنم.

شخصیت بابا عبدالله، یکی از کاراکترهای مهم سریال محسوب می‌شود و بحث و جدل‌های او با پسرش رشید، کاملا واقعی و ملموس در آمده است. با توجه به این‌که بابا عبدالله شخصیت کاملا مذهبی و البته مدیری است که اهل افراط و تفریط در حوزه اعتقادی خودش نیست، چرا رشید کاملا برعکس اوست و اهل افراط و تفریط در هر کاری است؟

عبدالله هم می‌شود، دچار حسادت و عقده شده هم نسبت به رسول و هم میکائیل؛ خوی تند او هم در این جریان بی‌تاثیر نیست و او به این وادی می‌کشاند. عبدالله به‌خاطر رشید است که تصمیم به انتقام از آقاخان می‌گیرد. می‌ترسد اگر رشید بفهمد که آقاخان مسبب قتل رسول است دست به انتقام بزند. به‌این جهت، خودش دست به انتقام می‌زند ولی سکته می‌کند و می‌میرد.

این سریال مسائلی را به تصویر می‌کشد که این روزها از معضلات و بحران‌های مهم جامعه‌مان محسوب می‌شوند. جریان مافیایی آدم‌هایی مثل آقاخان، تعصبات خشک و کورکورانه، بی‌احترامی‌ها نسبت به والدین، مسائلی هستند که این روزها به طرز چشمگیری در جامعه‌مان وجود دارد. سریالی مثل «میکائیل» چقدر می‌تواند به تعدیل این جریان‌ها در کشورمان کمک کند؟

برای حل کردن مسائل باید آنها را مطرح کرد که بازشود و مورد توجه جامعه قرار بگیرد. پاک کردن صورت‌مسأله کمکی نمی‌کند. این تعصبات خشک که فرمودید بیشتر در جوامع کوچک و بسته دیده می‌شود. طرح این مسائل در قالب قصه در رسانه می‌تواند به کم‌رنگ‌شدن آنها کمک کند.

شما علاوه بر «میکائیل» در سریال «بچه‌های نسبتا بد» هم با آقای مقدم همکاری کرده بودید. نگاه و شیوه کارگردانی او به چه شکل است و چقدر آن را می‌پسندید؟

شیوه کاری آقای مقدم را که در کارهایش به وضوح می‌بینیم، چیزی که باعث موفقیت او می‌شود، این است که رسانه را می‌شناسد و به‌سمت مسائلی می‌رود که جامعه با آن درگیر است. مهم‌تر از آن، این است که این مسائل را خوب به تصویر می‌کشد. به‌عبارتی، خیلی هم‌کمک است این مسائل را بدانند و مطرح کنند، ولی به‌خوبی ایشان نتوانند به تصویر بکشانند. مهم پیدا کردن زبان تصویر است.

با توجه به این‌که در سال‌های اخیر شبکه‌های ماهواره‌ای تلاش فراوانی در جذب مخاطبان ایرانی به‌سوی خود داشته‌اند و متاسفانه تعداد بسیاری از مردم کشورمان تماشای چنین شبکه‌هایی را به تلویزیون خودشان ترجیح می‌دهند، شما به‌عنوان یک پیشکسوت که سال‌هاست در عرصه هنر فعالیت می‌کنید، چه توصیه‌ای در این رابطه دارید؟

مردم برای پرکردن اوقات فراغت خود نیاز به سرگرمی دارند. باید اول خوراک مناسب برایشان فراهم کرد و بعد از آن خواست که چگونه رفتار کنند. دست‌وپای تلویزیون برای تولید برنامه‌های جذاب بسته است. نداشتن بودجه هم به این مسأله اضافه شده است. با این شرایط فقط می‌توان با یک مدیریت فهیم این امکانات اندک را در جریان ساخت برنامه‌ها به‌کار گرفت.

دچار ممیزی شده است، این حساسیت‌ها، بیشتر از سوی نیروی انتظامی بود یا تلویزیون؟

همه کارهایی که من در این چند ساله با تلویزیون انجام داده‌ام، ممیزی‌هایش بسیار پایین بوده است. هیچ‌وقت از اعتماد کردن به تلویزیون ضرر نکرده‌ام. تلویزیون امن‌ترین جایی است که من برای کار کردن پیدا کرده‌ام، حتی امن‌تر از سینما و رسانه خصوصی. چون اصولا در برخی از عرصه‌ها آنچنان پول حرف اول را می‌زند که به وسیله آن می‌توانند تمام اخلاقیات را از بین ببرند. من از همه کسانی هستم که معتقدم مردم در این عرصه فعالیت می‌کنند، باید کاملا حواسش باشد که چه‌چیزی را می‌خواهد عنوان کند. من اگر با تلویزیون کار می‌کنم باید با سیاست‌گذاری‌هایش هم یکسو باشم، تا جایی که به فیلمنامه مسئولانه‌ای نخورد. تلویزیون هیچ‌وقت بادادشت و پیغامی به من نداده است. هیچ‌وقت به‌من نگفته پایان‌بندی و روالی را که مامی خواهیم انجام بده برای همین ممیزی‌هایی هم که در این سریال رخ داد، از سوی نیروی انتظامی بود، نه تلویزیون. بیشتر ممیزی‌ها روی برخی از چهره‌های عجیب و غریب بود. مثلا کلمه لاکردار باید در متن یکی از دیالوگ‌ها حذف می‌شد یا نیروی انتظامی روی نگاه زن و مرد به هم حساسیت داشت که باید از کار بیرون می‌آمد.

همه اتفاقات این سریال در ناکجاآبادی اتفاق می‌افتد که در آن هیچ کد و پیش‌فرضی درباره محل مورد نظر تان به مخاطب ارایه نداده‌اید. ۶۰ کیلومتر، محل امن‌ترین برای شکل‌گیری اتفاقات داستان تان بود؟

بله، چون نمی‌خواستیم دوباره یکسری از اقوام نسبت به این که به آنها پرداخته‌ایم، اعتراض کنند. معمولا سرمنشأ این اتفاقات نمایندهها هستند، مردم اغلب درباره این مباحث واکنش‌های منفی نشان نمی‌دهند. مگر سیروس مقدم سریال «پایتخت» را نساخت. دیدید که همه مردم از این سریال خوش‌شان آمد و از آن استقبال هم کردند.

قهرمان و ضد قهرمان، خیر و شر عناصری هستند که همیشه در فیلمنامه‌های شما وجود داشته است، اینها ویژگی‌های تفکیک‌ناپذیر فیلمنامه‌های شماست؟

اگر عناصر خیر و شر نباشد و ما نمایش را بخواهیم یک پیتزا فرض کنیم، انگار یک تکه آن کم است. اینها عناصری است که باید در فیلمسازی باشند. خیر و شر قدیمی‌ترین شغل جهان است. اگر خیر و شر وجود نداشته باشد، فیلمنامه پیرنگی ندارد و در آن هیچ اتفاقی هم نخواهد افتاد. چیزهایی که به اسم فیلم در این ۷ و ۸ ساله اخیر می‌بینیم و ژورنالیست‌ها از آنها دفاع می‌کنند در واقع شوخی است با تلویزیون بدون قصه‌مان ندارد و ما همیشه قصه‌های‌مان را از یکی بود، یکی نبود (خیر و شر) شروع کرده‌ایم و نمی‌توانیم این عناصر را از نمایش جدا کنیم.

شخصیت پردازی یکی از بخش‌های جذاب فیلمنامه‌های شما محسوب می‌شود. شما در میکائیل هم شخصیت‌هایی را محوریت سریال تان قرار دادید که هر یک به‌عنوان محرک اصلی سریال محسوب می‌شوند. شخصیت آقاخان را که یکی از شخصیت‌های متفاوت داستان است، چطور خلق کردید؟

آقاخان شبیه به یک کاریکاتوری است که در انواده‌ای تند، تند کشیده شده است و هر لحظه به یک شکل در می‌آید. حتی همه آدم‌های اسلحه به دستی هم که اطراف او می‌ایستادند و به‌عنوان بادی گارد او محسوب می‌شوند، برای من حکم کاریکاتور را داشتند و اصلا برایم جدی به‌نظر نمی‌رسیدند. برای من میکائیل و پلس و حتی غلام، جدی بودند. آقاخان یک نیروی شری است که بین مردم می‌چرخد و زندگی می‌کند و هزار کار کثیف انجام می‌دهد. آقاخان یک رقاصه است که خیلی راحت برای همه نقش‌بازی می‌کند البته از آنجایی که همه آدم‌های ۶۰ کیلومتر، شبیه به هم هستند پس از ابتدا نیازی هم نبود که از اوغلی بسازم یا مردم در ذهن‌شان آن را بسازند.

گفت‌وگو با سعید نعمت‌الله، نویسنده سریال «میکائیل»

اگر خیر و شر نباشد فیلمنامه پیرنگی ندارد

در عین حال آقاخان نمادی هم می‌تواند باشد از آدم‌های سرکرده‌ای که هریک صاحب مافیا هستند.

آنها هم کاریکاتور هستند. آقاخان کاریکاتوری است که در جامعه‌مان هم می‌بینیم. او عاشق زن و پسرش است. کینه دارد، کله‌پاچه دوست دارد.

کاراکتر رشید، یکی از شخصیت‌های سرکش و تهاجمی سریال، در مقابل هر اتفاقی رفتارها و تعصبات خشک و کورکورانه‌ای را از خود نشان می‌دهد. این رفتارها ناشی از عقده‌های بچگی‌اش بود؟

رشید، قربانی خانواده زیباست. رشید، بچه‌ای است که مرگ مادرش، همزمان تقارن پیدا می‌کند با مهر و محبت‌های پدرش نسبت به میکائیل و خواهرش، میکائیل هم آن‌قدر به برادر رشید نزدیک می‌شود که رشید حتی از جانب پدرش هم فراموش می‌شود. برای همین رشید در همه این سال‌ها با حسادت به میکائیل نگاه کرده است. او با تفکرات بسته پیچیده‌ای، آرام‌آرام بزرگ شده است. مدل رفتارش هم تنها مخصوص خودش است. رفتاری هم که با همسر و زن برادرش دارد، ضرر همگانی را به خودش وارد می‌کند. رشید نمی‌داند که چه کار می‌کند. او اعتقاد دارد که روش درست همین است. حتی تا آخر هم پای آن می‌ایستد. به‌نظر کاراکتر رشید، مظلوم‌ترین آدم این فیلمنامه است. خودش دیالوگی در سریال دارد که می‌گوید از وقتی مادرم فوت کرد، دیگر کسی حواسش به من نبود. هر چقدر هم جلوتر می‌رویم، می‌بینیم با توجه به اتفاقاتی که در گذشته برای او رخ داده، حق دارد دلخوری‌هایی داشته باشد اما تمام تلاشش را انجام می‌دهد که خانواده‌اش را به‌روش خودش حفظ کند.

حتی وقتی هم که رشید به روی همسرش اسلحه می‌کشد، حق دارد؟!

من برای این اتفاق یک ما به ازای بیرونی داشتم و کسانی را دیده بودم که مشابه آن اتفاق در زندگی، برایشان رخ داده بود. گاهی زنی چنان به همسرش علاقه‌مند است که چشمش را روی همه اتفاقات می‌بندد و همه چیز را فراموش می‌کند اما آن چیزی که مهری در ذهنش است، به نظرم عشق نیست. چیزی که در واقعیت دیده‌ام و می‌دانم که چه فاجعه‌ای است! اما مهری دچار عشق کورکورانه نیست. مهری چیزهایی را در رشید می‌بیند که در بقیه ندیده است. او دیالوگی دارد که به رشید می‌گوید: «تو بزرگ‌ترین و شیرین‌ترین گناه من هستی». عشق را نمی‌توانیم از آدم‌ها جدا کنیم. حتی علاقه بیش از حد یک انسان به انسان دیگری می‌تواند کاری کند که احترام شخص از بین برود اما تمام تلاش ما در زندگی این است که احترام داشته باشیم. اگر شب و روز کار می‌کنیم برای این است که به احترام دسترسی پیدا می‌کنیم ولی وقتی کسی برای خودش ارزش و احترامی قایل نباشد، دیگران هم به او احترامی نمی‌گذارند.

زن‌ها به‌عنوان تنها قربانیان خشونت مردان، در این سریال تلقی می‌شوند. نگاه تان به زن‌ها، با جامعه امروزی ما مطابقت دارد؟

متاسفانه خشونت علیه زن‌ها هنوز هم احتی در آمریکا و انگلستان) وجود دارد و زن‌ها به‌عنوان تنها قربانیان اصلی این اتفاق به شمار می‌روند. خشونت علیه زن‌ها چیزی نیست که من بخواهم آن را ترویج کنم و به آن دامن بزنم، چون چیزی را که می‌بینم در فیلمنامه‌هایم می‌نویسم به‌نظرم به‌چالش کشیدن این اتفاقات می‌تواند تلنگری باشد برای یکسری از آدم‌ها، مگر مردی می‌تواند زن و بچه‌اش را کتک بزند؟ به‌نظرم آن مرد انسان نیست (وقتی می‌خواهیم این حرف‌ها را بزنم حالم بد می‌شود). در مقابل چنین اتفاقاتی خود زن‌ها هم می‌توانند با ایستادگی و مقاومت، روش‌ها و ذهنیت‌های کهنه را در مورد خودشان تغییر دهند. مثل همان کاری که «پلس گلناته» در سریال انجام می‌دهد.

بازیگران این سریال را خودتان انتخاب کردید؟

من بازیگر دائی را خیلی نمی‌فهمم برای این‌که نمی‌دانم آیا این شغل وجود دارد یا نه. برای همین همیشه با آقای مقدم بازیگرها را انتخاب می‌کنیم. چیزی هم که در کارها به بازیگران تأکید می‌کنم و می‌گویم وصف حال فیلمنامه است. چون من فیلمنامه‌نویس کار هستم و حواسم به بازیگرها و تمرین‌هایشان هم هست و همه چیز زیر نظر سیروس مقدم انجام می‌شود. حتی اگر بخواهم تغییری را ایجاد کنم با سیروس مشورت می‌کنم. من عناصری در فیلمنامه‌ها دارم که می‌گویم شاید مثلا فلان بازیگر متوجه نشده باشد. پس آن را برایش بازی و حال و هوای سکانس مورد نظر را تشریح می‌کنم. من پیوست فیلمنامه‌ام هستم و هیچ وقت دنبال به دست آوردن سمتی نبوده‌ام. برای من جذاب‌ترین کار، نویسندگی است و یک مولف هم هستم.